

Széljegyzetek Hangya András festészetéhez

Lionello Venturi: »Giottótól Chagallig« című nemrég horvát nyelven is megjelent könyve fekszik előttem. Lapozgatom. A tizenötödik oldalon többek között ez áll:

»Ha a kritikust akár erkölcsi, akár hazafias lelkesedés hatja át, akkor a hőstettek bármilyen mű ábrázolását helyesli, mellőzve a formákat, színeket vagy a képzelet szükségességét. Márpedig ez azt jelenti, hogy az ilyen kritikus saját képzeletével helyettesíti a művész képzeletét s így, öntudatlanul is a művész — az alkotó szerepét játssza.«

Most, e nem könnyű feladat előtt, amikor Hangya András művészetéről kívánok szólni, a fenti lionellói gondolat megfogalmazása — nekem úgy tűnik — figyelmeztetően parancsol rám. Ha az ember festészeti kérdéseket feszeget, festészetéről beszél, szükséges, hogy e különleges problémák relatív igazsága iránti lelkesedés hassa át. A jelen pillanatban más értékű lelkesedésnek nálam sem lehet gyakorlati szerepe s hiszem, hogy a szükséges objektív értékelés megtalálja megindokolt helyét ebben az ismertetésben.

Hangya 1946 óta Zágrábban él. Itt, képzőművészeti kultúránk legjelentősebb központjában, az utóbbi években a szokottnál jóval több tárlat élénkítette a képzőművészeti körök nem mindíg ízléses vitáit. Különösen 1948 után fellélekzett az alkotó találékonyság és legkülönbözőbb művészi hitvallásokat képviselő alkotásokat adott, az izmusok legváltakozóbb formáit sorakoztatta fel, hol erőteljesebb, hol kifejezőbb egyéni refrénnel. Hangya, művészetének jellegzetes vonásaival hozzájárul a képzőművészetek története folyamán ez olyan sokszor megismétlődő, mozgalmas, forrongó, de sajnos, nagyon sokszor meddő, ritkábban gyümölcsöző képzőművészeti vajúdás alkotó lendületéhez. Furcsának tartom azok felfogását, akik e közreműködés egyedüli fontosságát abban látják, hogy a magyarságtól távol, a horvát kultúrközpont képzőművészeti porondján egy magyar név jelent meg. Az ilyen és hasonló szempontok bármilyen burkolt formában is, de mindig valamilyen nemzeteskedő, ebben az esetben »magyar« festészet után áhitoznak. Ez a képzőművészet alapvető elemének a mellőzését, a festőművészet eredeti céljainak megnevelését jelenti. Úgy vélem, hogy Hangya művészetének semmi köze az úgynevezett »magyar« festészethez. Itt most nem arra utalok, hogy e fiatal festő a jugoszláv képzőművészeti akadémiák növendéke volt, hanem csupán azt szeretném kihangsúlyozni, hogy egy »magyar« festészetéről egyáltalán nem lehet beszélni s egyúttal legkevésbé tartom elegendőnek ez állításom megdöntéséhez különböző Czencz Jánosnak vagy Glatz Oszkárak pántlikás-pártás emblémáit, mert hisz világos, hogy ezek a »magyaros« ruhákba bújtatott, élettelen viaszbabuk nem a festőművészet, hanem a glücks termékei. Ezzel szemben a tény az, hogy van egy egyetemes európai festőkultúra, amelynek az össze-
vői a történelem időtlen folyamán egymásból fejlődtek ki s mint végnélküli láncszemekként szorosan egymásba kapcsolódnak szerves szükségességük folytán. Hangya e nagyvonalú

európai festőnyelvet beszéli egyéniségének megfelelően realista dialektussal, és sem őt, sem mást nem lehet ma kiragadni és helyi értékűnek feltüntetni.

Hangya analitikus jelleme nagy lelki kivívódásai előidézője. Zamatosan megfestett képei mindegyikén ott érezhető mint e lelkitusák visszatükröződése, az a mély, lehangoló mel-lélközöng, mely józsefattilai, keserű gyermekmult emlékeit zárja magába. E komoran, de kiegyensúlyozottan zsongó színharmónia festői egyéniségének legszembeötlőbb s egyúttal legmegrázóbb eleme. Ő az első alkotónk, aki vásznain bemutatta a vajdasági kisember típusát. E vajdasági visszaemlékezések karakterábrázolásának állandó kísérői maradtak. Ez a magyarázata annak, hogy képein egyesek csak a fabulát keresik, »mellőzve a formákat, a színeket vagy a képzelet szükségességét«. Ha festészetét hasonló szemszögből igyekeznénk beállítani, ezzel akaratlanul is másodrangúvá szűkítenénk művészetét valódi értékeit s így magának a festőnek, ugyancsak akaratlanul, pusztán a krónikás szerepét adnánk. Hogy voltaképpen mi is az a művészetben rejlő lebilincselő erő, amely olyan mély visszhangra talál bennünk, amely olyan megmagyarázhatatlanul kellemes, rajongó érzéssel tölti el bensőnket, ezt szavakkal kifejezni — azt hiszem — nem lehet.

Zola Emil, a nagy francia regényíró a következő sorokat szentelte Manet »Olimpia« című remekének. Ez a kép ritkán látott, nagy botrányt idézett okozott a párizsi Szalonban ezernyolcszázhatvanötben. Zola így írt róla:

»A közönség óvakodott attól, mint mindig, hogy megértse éppen azt, amit a festő mondani akart; voltak olyanok, akik valamilyen filozófiai értelmet kerestek a képen; mások viszont, a pajzánabbak, valamilyen illetlen szándékot szerettek volna lelni benne. Ah, kedves mester, mondja meg nekik egészen hangosan, hogy Ön semmiképp sem olyan, ahogy ők hiszik; hogy az Ön részére a kép egyszerűen elemzéshez szükséges indok. Egy meztelen asszonyi testre volt szüksége s Ön Olimpiát választotta, az első nőt, akire rátalált; áttetsző fehér foltok kellettek Önnek, s Ön egy csokor virágot festett a vászonra; majd fekete foltokra volt szüksége, s a kép egyik sarkába a néger szobalányt és a macskát festette oda. Mit jelent senki mindez? Ezt Ön aligha tudja s én éppúgy.«

Vitán kívül áll, hogy ez a Zola-idézet ezen a helyen megdöbbentő parafrázisként hat. Barmit is fest a festő, kukoricatörést, avagy a velencei Szt. Márk templomot, nem céltnak, hanem eszköznek tekintti ezt, hogy elmondhassa festői mondanivalóját. És Hangya András igyekszik elmondani festői mondanivalóját.

Vásznai, alkotójuk kifejlett komponáló talentumáról tanúskodnak. Például a »Döglött ló« című befejezetlen olajképe eléggé igazolja állításaimat. E nagylendületű vonalvezetéssel és szélesen megfestett folthatásokkal felépített síkon, természetes nagyságú emberi alakok kelnek életre egy oszlásnak indult ló teteme köré csoportosulva, hogy megnyúzzák és éhségüket csil-

lapítsák. Az undor, a félelem, a fásult közöm-
bösség, de mindennekfelett az éhséget csillapi-
tani kívánó féktelen vágy az, amit e szomorú.
önmegalázó esemény részeseinek az arcáról le-
olvashatunk. A sötét, szürkészöld hegylánc,
majd az ólmos, nehéz égbolt zárja le ezt a
drámát. Az egész kép intonációja egy mély, le-
hangoló, komor, tipikusan »hangyai« színhar-
mónia fokozott változata. Az ilyen nagy felti-
leten (3x2 m) megoldani azokat a problémákat,
amelyeket festői problémáknak nevezünk, sok-
kal kínosabb, mint megfesteni egy intim nagy-
ságú képet. Nem könnyű a síkot rajzban meg-
szervezni, színekben kiegyensúlyozni, és kiépi-
teni mélységét. A »Döglött ló« című vásznon ép-
pen e festői problémák megoldási folyamata ha-
lad a helyes úton. Szerkezetében a klasszikus
kompozíciók diagonálisai uralkodnak, majd ko-
lorisztikus ellenértékek folytán ezek a konstruk-
tív átlók erős hangsúlyt nyernek. Elegendő ha
csak a kromoxid-zöld és a pompeji-vörös, to-
vábbá a krómsárga és az ultramarin-kék kon-
traponálását emelem ki. Ezek az egymást ki-
egészítő színek helyesen megfogalmazott kon-
trapozíciói által kiegyensúlyozott felülettel ta-
láljuk magunkat szemben. A sík színbeli értéke
fokozatosan vezeti tekintetünket a térbe az
agyagsárga talajtól az ólmos horizontot clair-
obscur-jéig.

Az itt felsorolt értékek jellemzik Hangya
majdnem minden képét, bármilyen nagyságúak
és bármilyen technikával készültek. A »Velen-
cei Szt. Márk temploma« kis dimenziókban
festett pasztell. Szerkezetében ugyancsak a
klasszikus komponálási mód tradíciójára lelünk.
A sík felépítése a vízszintes és függőleges vo-
nalak szilárd megszerkesztésére támaszkodik.

Ebben rejlik e kép reneszánszi nyugalma. A
színek valóban alkalmazásán kívül az előtérben
elhelyezett peruginóiasan elhelyezett figurák
hangsúlyozzák a tér mélységét. Az intonációnak
ez a lehangoló mellékszöngéje még Olaszország
kék ege alatt is kíséri ezt a festőt.

Az elmondottak mellett felmerül egy kétely
is: vajjon nem kering-e Hangya munkássága, az
eddig elért eredmények ellenére is, egy bezárt
körben? Úgy vélem, erkölcsi alapot nyer ez a
kérdés azzal a ténnyel, hogy »még Olaszország
kék ege« sem bolygatta fel letargikus álmov-
lágát. Az örökkön kutató lélek egy van-goghi
koncepcióját — »örökké keresni, de soha meg
nem lelmi a tökéletességet« — nem igazolhatja
csupán a lázas munka, szélesebb horizontú ex-
perimentális karakter nélkül. Vagy nem-e egy
bezárt körben való forgás adja Hangya szá-
jába azt a pátozzalteli, de — kétségkívül — ir-
reális megállapítást: »mert a nagy festé-
szet megállt és lezárult ott valahol a francia
impresszionistáknál? Miért hajlandó megfede-
kezni olyan művészekről, mint Henri Matisse,
Georges Braque, Georges Rouault, Pablo Picas-
so, Raoul Dufy, Albert Marquet, Kees van
Donngen, Maurice de Vlaminck, Maurice Utril-
lo, Marc Chagall, Marcel Gromaire? Hisz ezek
a nevek ugyancsak egy nagy festészet
gyöngyszemei.

Határozottan állítom, Hangyának mégis van
ereje, hogy e bezárt kört áttörje. Tudatában
kell lennie, hogy az — előbb vagy utóbb — a
formák sztereotip, hogy ne mondjam: meddő
ismételgetéséhez vezet. Előre pedig csak az »új«
sodor bennünket.

GÁBOR Zoltán, festőművész

Kiadja a Vajdasági Magyar Kultúrtaács, Kovaszád — Szerkesztőség és kiadóhivatal: No-
viszád, A. Rankovicsa u. 19/1. — Postafiók: 180. — Telefon: 20-63. — Postatekarékszám: 300—T—275. — Előfizetési díj: Egy évre 500 din, fél évre 260 din., egyes szám 50 din. — Lap-
zártá minden hó 10-én. Kéziratokat nem örzünk meg és nem adunk vissza. — Szedték a noví-
szádi »Zvezda« vállalat szedőgépein, nyomták a »Zmaj« nyomdában. — Lektor: Kovács Kálmán.
— Korrektor: Markovics Anna.